

Niekoľko poznámok k súčasnému stavu sotáckych nárečí v okolí Humenného

Peter Karpinský

Inštitút slovakistiky, všeobecnej jazykovedy a masmediálnych štúdií,
Filozofická fakulta, Prešovská univerzita, Prešov

1. Prvotným impulzom motivujúcim vytvorenie tohto príspevku boli dialektologické výskumy nárečia obce Jasenov¹ spojené s vydaním historicko-etnografickej monografie o obci.² Vypracovaná charakteristika nárečia obce opierajúca sa o analýzu zaznamenaných nárečových prejavov sa totiž dostala do konfrontácie s postulovaným názorom o type nárečia, ktoré sa v danej obci používa.

1.1 Obyvatelia obce Jasenov sami o sebe tvrdia, že používajú sotácke nárečie, v obci sa dokonca každoročne organizuje aj Sotácky festival, o ktorom Jozef Hodor v roku 2003 v novinách *Korzár* píše: „Vo viacerých obciach zemplínskeho regiónu sa aj v tomto období hovorí sotáckym nárečím. Potvrdil to aj desiaty jubilejný Sotácky festival v Jasenove, okres Humenné. Presvedčili sme sa o tom, keď sme počúvali skupinky ľudí, ako sa medzi sebou rozprávajú, ale rovnaký nádych mali aj piesne folklórnych skupín z Jasenova, Novosadu, Parchovian a Modry nad Cirochou.“³ Rovnako aj z geografického hľadiska je nárečie obce Jasenov súčasťou areálu sotáckych nárečí, ktorý Eugen Pauliny (1963, s. 52) lokalizuje v oblasti severovýchodného Zemplína a Rudolf Krajčovič (1988, s. 294) ho bližšie špecifikuje ako územie, ktorého jadrom je priestor sútoku Cirochy s Laborcom, na severe a východe ho ohraničujú svahy južných výbežkov východnej časti Nízkych Beskýd, na juhu pohorie Vihorlat a na západe stredný úsek údolia rieky Olky, pričom doň patria lokality na severovýchod od Humenného a Sniny. Jozef Štolc (1994, s. 121) dokonca ponúka ešte konkrétnejšie vymedzenie, keď tvrdí, že týmto nárečím sa hovorí v skupine 28 obcí v okrese Humenné v povodí Laborca od Hrabova a Jablone, v povodí Udavy a v povodí rieky Cirochy od Sniny a Papína na juh po Humenné. Martina Čeripková (1997, s. 228) rozlišuje veľkú sotácku oblasť v okolí pri Humennom a malú sotácku oblasť pri Sobranciach.

Nárečie Jasenova by teda malo byť súčasťou spomínanej veľkej sotáckej oblasti. Súčasná nárečová situácia v obci je však napriek predpokladanej sotacite daného nárečia iná a nárečie Jasenova už jednoznačne vykazuje znaky príbuzné nárečovej oblasti hornozemplínskych nárečí, ako na to poukázala vo svojej rigoróznej práci *Zemplínske nárečia* (Hláskoslovie) aj Miloslava Semjanová-Sokolová (1975).

---

¹ Obec Jasenov je potočná radová dedina. Prvá písomná zmienka o obci sa datuje do roku 1317, keď bola obec kráľom Karolom Róbertom z Anjou vyňatá z majetku oligarchu Petra Petěňa, predpokladá sa však, že obec vznikla už oveľa skôr cca v 12. alebo 13. storočí. Od roku 1973 bola obec súčasťou mesta Humenné ako jeho miestna časť. Obec sa od mesta odčlenila a opäť osamostatnila až v roku 1990. V súčasnosti v obci žije asi 1100 obyvateľov.

² Pozri: Kol.: Jasenov. Zost. M. Molnár. Jasenov: Excel enterprise, s. r. o. 2009.

³ <http://www.cassovia.sk/korzar/archiv/clanok.php3?sub=2.6.2003/1365Z>

1.2 Problém, prečo k tejto disproporcii medzi vedomím používateľa, resp. geografickým zaradením nárečia do nárečového areálu a skutočným charakterom daného nárečia dochádza, je predovšetkým všeobecná nivelizácia nárečí. Hlavne v menších nárečových skupinách, akým je napríklad areál sotáckych nárečí, dochádza k pozvoľnému zániku, respektíve ustupovaniu najvýraznejších nárečových znakov a následnému splývaniu týchto nárečí s dominantnejším susedným nárečovým areálom, prípadne preberaním jeho najvýraznejších nárečových znakov.

Na to, že jav nivelizácie nárečí nie je len výsledkom súčasného obdobia, upozorňovali jazykovedci už v tridsiatych rokoch dvadsiateho storočia, napr. Ján Šarga v rámci svojho terénneho výskumu zachytil postupné stieranie špecifických znakov sotáckeho nárečia a neskôr v sedemdesiatych rokoch dvadsiateho storočia Michal Franko konštatuje, že „staršia generácia si ponecháva hodne zo starších nárečových znakov, kým do reči mladých silne zasahuje nivelizačný tlak“ (Franko, 1965, s. 307). Jozef Štolc tvrdí o strate sotáckeho charakteru nárečí ešte viac špecifikuje a uvádza: „Vyššie pripomenuté charakteristické hláskoslovné a tvaroslovné znaky (t. j. znaky sotáckeho nárečia, doplnil P. K.) ustupujú. Namiesto nich sa uplatňujú formy a znenia, ktoré sú pravidelné na južnejšom, resp. západnejšom území Zemplína.“ (Štolc, 1994, s. 123). Nivelizáciu a regres archaických javov⁴ vo svojich štúdiách zachytáva i Viera Kováčová: „V súčasnosti je však stabilita archaických javov konfrontovaná s pokračujúcou nivelizáciou a konvergentnými tendenciami, prejavujúcimi sa v jednotlivých územných nárečiach“ (Kováčová, 2007, s. 68), resp. „zánik artikulácie *a* svedčí o pokračujúcom nivelizačnom procese prejavujúcom sa v areáli skúmaných sotáckych nárečí. Obdobné tendencie a zreteľné prispôsobovanie sa východoslovenskému úzu je viditeľné aj pri vokáloch *o*, *e*“ (Kováčová, 2004, s. 232).

Rovnako aj v nami skúmanom nárečí obce Jasenov sa ukázalo, že najvýraznejšie znaky, ktorými dialektológovia charakterizujú túto nárečovú oblasť, sú: nepenultimový prízvuk,⁵ zmena *c > s* v zámenách (napr. *co > so*), hláska *ä* (ktorá by sa ako alofóna hlásky *a* mala vyskytovať po mäkkých konsonantoch), hláska *y* (chápaná ako variant hlásky *i*, ktorý sa vyskytuje po tvrdých konsonantoch), výskyt zúžených vokálov *a*, *e*, *o* a taktiež mäkké spoluhlásky *p*, *b*, *m*, *v*, *r* sú v danom nárečí na ústupe, resp. sa v ňom už vôbec nevyskytujú.

2. Fonologický a morfológický systém jasenovské nárečia možno podrobnejšie charakterizovať na základe nasledujúcich znakov, ktoré sú viac-menej typické pre hornozemplínske nárečia:

---

⁴ T. j. javov, ktoré sú pre dané nárečia špecifické. Pre sotácke nárečia je to napr. výskyt hlások *a*, *e*, *o*, *y*, *ä*, prípona *-u* v I. osobe sg. prezenta, prípona *-oma* v I. pl. či výskyt konsonantickej mäkkostnej korelácie.

⁵ Prízvuk v sotáckych nárečiach je tzv. pohyblivý, na rozdiel od spisovnej slovenčiny, kde sa vyskytuje na prvej slabike, a od ostatných východoslovenských nárečí, kde je umiestnený na predposlednej slabike. Jozef Liška a Eugen Pauliny sa domnievajú, že v sotáckych nárečiach sa prízvuk v zásade nachádza na slabike, na ktorej je kvantita, a keď v slove niet dlhej slabiky, je prízvuk na predposlednej slabike. Štefan Lipták však uvádza, že na základe zozbieraného materiálu nemožno jednoznačne uznať existenciu tzv. podprízvučenej kvantity. Podrobnejšie pozri Lipták, 1969, s. 15.

2.1 Inventár samohlások tvorí len 5 krátkych samohlások – **a, o, e, u, i**. Rovnako ako na celom území východného Slovenska i tu chýbajú dlhé vokály a dvojhĺasky.

Vo všeobecnosti sa tu, tak ako v ostatných východoslovenských nárečiach, vyskytuje už len jedno **i**. Namiesto pôvodného **y**⁶ sa v slovách nachádza len **i**, ktorá sa však vyslovuje bez mäkkčenia.

Hĺaska **a** sa v tomto nárečí vyskytuje na miestach, ktoré z historického hľadiska zodpovedajú výskytu pôvodnej fonémy **a** po tvrdých i mäkkých konsonantoch a fonémy **a**, ktorá vznikla na základe kontrakcie. Výslovnosť hĺasky **ä**⁷ sa v nárečí už nevyskytuje, namiesto nej, ako aj namiesto spisovného **ä** je v jasenovskom nárečí **e** (*peta, meso, ževce*).

Za pôvodné praslovanské **ort/olt** a **trot/tlot** sa tu vyskytuje tvar **trat/tlat** (*krava, blato*) oproti tvarom *chlop, mlodi, mloda, plukac, smrut*, ktoré sú považované za prevzatia z poľštiny.

Hĺasky **o** a **e** sa okrem pôvodnej historickej pozície môžu vyskytovať na mieste pôvodných praslovanských jerov. Z hľadiska jerových striednic je zaujímavosťou nárečové slovo označujúce sud (psl. *bъчка*), ktoré rozdeľuje zemplínske nárečie na tri skupiny – na dolnom Zemplíne je totiž *bečka*, na strednom *bočka* a na hornom Zemplíne, do areálu ktorého patrí aj nárečie Jasenova, je *bačka*. Hĺasky **e** a **o** sa môžu v nárečí vyskytovať aj ako tzv. vkladné hĺasky. Napríklad v skupine konsonant + hĺaska **m, n, l, ľ, r, ň** sa spravidla vyskytuje vkladné **e** (*ošem, šížem, cuker*). Hĺaska **o** sa väčšinou vyskytuje v tvaroch genitívu plurálu ženského rodu (*hrušok, kňížok, šlivok*). Hĺaska **e** sa môže vyskytovať aj v pozíciách, v ktorých v spisovnej slovenčine prebehla dispalatalizácia **e > a** (*leva ruka, klečec, ležec, hučec*). Hĺaska **u** sa v nárečí vyskytuje za pôvodné **ó**, za ktoré máme v spisovnej slovenčine dvojhĺasku **uo** (*muj, kuň, stul, pujže, nuž*).

Fonéma **u** sa však môže vyskytovať aj namiesto pôvodného **o**, napríklad v slovách *bul, Buh, ňebuj še, hura*.

Rovnako tu dochádza aj k zmene **e > i**, ide o pôvodnú diftongizáciu a následnú monoftongizáciu **é > ie > i** (*bili, žiúka*). Taktiež za pôvodné psl. **ě** sa v nárečí vyskytuje **i** (*chl'ib, viter*). K zmene **e > i** mohlo dochádzať aj po hĺaskach **r, l** (*hrich, štribro*).

V jasenovskom nárečí už nie je badateľný výskyt zúžených vokálov **o, e, a**, ktoré sa všeobecne pokladajú za striednice pôvodných dlhých vokálov so zmenou **ō, ē, ā → o, e, a**. Výskyt týchto vokálov je však obmedzený aj v iných častiach sotáčkeho nárečového areálu. Viera Kováčová tvrdí, že zánik troch zúžených vokálov (**o, e, a**) je prejavom pokračujúcej nivelizácie sotáčkových nárečí, pričom najvýraznejšie sa to prejavilo zánikom artikulácie **a** (pozri Kováčová, 2004, s. 232).

Hoci, ako sme spomínali, sa v nárečí dvojhĺasky monoftongizovali, pomerne často sa vyskytuje spojenie **j + a** (*lapjac, pjabatok, narabjac*), nejde však o dvojhĺasku, ale len o spojenie konsonantu **j** s vokálom **a** vo výslovnosti po mäkkých konsonantoch **p', b', m', v', r'**.

⁶ Pôvodná hĺaska **y** sa v sotáčkových nárečiach hodnotí ako zadný a nelabializovaný variant fonémy **i** po tvrdých konsonantoch, pričom vo východoslovenských nárečiach sú ako tvrdé konsonanty chápané aj **c, š, ž** (*cygan, mašyna, život*) v opozícii k mäkkým **č, š, ž**.

⁷ Hĺaska **ä** sa v sotáčkových nárečiach chápe ako mäkký variant hĺasky **a**.

2.2 Spoluhláskový systém nárečia sa podobá systémom ostatných východoslovenských nárečí. Charakterizujú ho štyri mäkkostné páry **n – ň, l – ľ, s – š, z – ž**, vyskytuje sa aj protiklad **ś – š, ź – ž** (*śivi – śicko, źima – źivot*). Za spisovné **ď, ť** je dôsledne asibilované **ž, c** (*žeci, cicho, robic, ižece, ževce*). Spoluhláskový **ď, ť** sa vyskytujú len v cudzích slovách, resp. prevzatých slovách (*d'abol, be'ar*) a v spoluhláskových skupinách **ťľ, ťň, ďľ, ďň** (*koľ'ik, modľ'ic*).

V jasenovskom dialekte, ale ani v ostatných východoslovenských nárečiach sa nevyskytuje slabičné **r, l** – namiesto nich sa tu vyskytuje spojenie konsonantu **r, l** + sprievodný vokál. Pri bývalom slabičnom **r** sú to sprievodné vokály **a, i, e, u, o** a pri bývalom slabičnom **l** zas **u, o, e, i**. Spojenie **a + r** môžeme nájsť napríklad v tvaroch *tvardy, karmic, karčma, umarti, marznuc* – hoci v posledných dvoch slovách sa v iných zemplínskych obciach vyskytuje tvar so sprievodným vokálom **e** (*merznuc, mertvi*). Spojenie **e + r** sa vyskytuje v slovách ako *šerco, štverc, cerpec*. Ďalšie sprievodné vokály s bývalým slabičným **r** sú v nárečí menej časté. Slabičné **l** sa v tomto nárečí dominantne spája so sprievodnými vokálmi **u** a **i**. Spojenie **l + u** je napríklad v slovách *slunko, klupko, dluch, tlusti, stlup*. Spojenie **l + i** sa nachádza v tvaroch *bl'icha, sl'iza, sl'iskac še*.

Výskyt spoluhlásky **v** je obmedzený na pozíciu pred samohláskou (*voda, valal, oves*), medzi samohláskami (*Eva, krava*), pred hláskami **r, l** (*vrana, vlasí*) a ako tzv. protetické **v** (*vun, vona, vono*). V ostatných pozíciách dochádza k neutralizácii **v > ũ**: na začiatku slova pred neznelou spoluhláskou (*učera*), na konci morfematického švíku vo vnútri slova alebo na jeho konci (*oŭca, kriŭda, žiŭka, hňeŭ, chlapcoŭ, kreŭ*). V niektorých prípadoch môže na začiatku slova dochádzať k redukcii hlásky **v** (*šicko, tedi, šak*). Hláska **f** sa najčastejšie vyskytuje v prevzatých slovách (*fajta, familija, fara, fasovac*) alebo citoslovciach (*fučec, fuj, fikac*).

Spoluhlásková skupina **sc** je často spojená s epentetickým **j**, čím vznikla skupina **jsc** (*chorojsc, povinojsc, prejsc, ščejsce*, ale *koscel*). Namiesto skupiny **šť/st'** sa za používa **šč** (*išče, ščejsce, puščic*), za **sl'** je **šľ/šľ'** (*šľiŭka, višľebožic*). Spoluhlásková skupina **str-** má obvykle na začiatku slov podobu **štr-** (*štrecha, štriberne*). V nárečí sa vyskytuje aj tzv. prejátacia, napr. spisovné tvary *ich, ako* majú v nárečí podobu *jich, jak*. Za spisovné **zv/dv** je v nárečí **žv** (*žvон, žvere*). V niektorých prípadoch sa hláska **k** mení na **ch** (*chto, chtori, dochtor, dachto*).

V zemplínskej nárečovej skupine, podobne ako v ostatných slovenských nárečiach sa vyskytuje splyvavá výslovnosť, ktorá spôsobuje tzv. znelostnú neutralizáciu. Oproti spisovnej slovenčine sa však v zemplínskych nárečiach, a teda i v nárečí Jasenova, ktoré tieto znaky prevzalo, spodobovanie dôsledne realizuje aj pri spojení predložky s osobným zámenom (*gu_mňe, gu_nam*) – pričom predložka **k** je vždy vokalizovaná ako **gu**. Predložka **v** máva podobu **ŭ** (*ŭvodze, ŭžime, ŭjednej hure*) a inštrumentálová predložka **s** má často tvar **zoz**, resp. **zos** (*zoz_maceru, zoz_ocom, zos_tas'ki*).

2.3 Zemplínske nárečia (teda už i nárečie Jasenova) sa od ostatných východoslovenských dialektov najvýraznejšie odlišujú svojou **mennou flexiou**.

Pri podstatných menách mužského rodu sú zaujímavé tvary genitívu jednotného čísla s koncovkou **-i** (*od gazdi*), v lokáli jednotného čísla má vysokú frekvenciu koncovka **-u** (*na koňu, na kraju*). Osobitosťou je prípona **-oj** v datíve a lokáli jednotného čísla životných mužských podstatných mien (*chlapcoj, bratoj*), ktorá preniká aj do skloňo-

vania neživotných mužských podstatných mien (*gu kosceloj*), ženských podstatných mien (*rukoj, nohoj*) a podstatných mien stredného rodu (*3iůčatoj*). V množnom čísle mužských podstatných mien sú prípony **-i, -e, -ove** (*chlopi, rodiče, sinove, panove*). V množnom čísle ostatných tvarov sa uplatňuje rodová unifikácia, v genitíve, akuzatíve a lokáli množného čísla je koncovka **-oů** (*sinoů, ženoů, mestoů*). V datíve množného čísla sa nachádza spoločná koncovka **-om** (*sinom, ženom, mestom*) a v inštrumentáli koncovka **-ami** (*sinami, ženami, mestami*).

Pri prídavných menách sa v jednotnom čísle vyskytujú tvary *dobri, dobre, dobroho, dobromu, o dobrim, z dobrim, dobra, dobrej, z dobru* (podobne i *cudzi, cudze, cudzoho, cudzomu*, rovnako tiež *bratovoho, bratovomu*).

Niektoré zámená sa skloňujú podobne ako prídavné mená (napr. v jednotnom čísle *tot, tota, toho, tomu, o tím, s tím*, v množnom čísle *ti, toti*). Privlastňovacie zámená majú tvary *muj, moja, mojoho, mojomu, o mojim, z mojim*. Osobné zámená sa vyskytujú v tvaroch *vun* (ale *vona, voňi*), *ňoho, jim, jich* a pod. Zvratné zámeno *sa* má podobu *še*, zámená *kto, ktorý, všetci* majú tvary *chto, chtori, šicki*.

Číslovky sa vyskytujú v tvaroch *dvomi, tromi, štirmi, pejcmi* (ďalšie tvary sú napr. *pejcoch, pejcom, pejcoma*).

2.4 Slovesná flexia zemplínskych nárečí (do ktorých patrí aj nárečie Jasenova) je v zásade východoslovenská – má len drobné osobitosti.

V prítomnom čase je od slovesa *byť* v 1. osobe jednotného čísla tvar *mi* a zápor *ňit mi*, v 1. osobe množného čísla sa vyskytuje tvar *me*. V 1. osobe jednotného čísla ostatných sloves sa nachádza koncovka **-u** (*budu, ňešu*), ale aj **-m** (*robim*). V 3. osobe množného čísla sú prípony **-ja, -a, -u** (*robja, koša, ňešu*). V minulom čase má sloveso *byť* tvary *bul, bula, buli*.⁸ Ostatné slovesá sa tiež končia na koncovky **-l, -la, -li** (*robil, robila, robili*),⁹ no v mužskom rode môžu byť aj bez koncovky (*ňis, pik, muh*). V 1. osobe jednotného čísla sa vyskytuje zložený tvar *robil mi* a v 1. osobe množného čísla tvar *robili me*. Neurčitok má koncovku **-c** (*robic, kričec, cerpec*), sloveso *byť* má neurčitok v tvare *buc*.

3. Ako sa na základe predchádzajúcej stručnej analýzy ukázalo, nárečie Jasenova takmer úplne stráca najvýraznejšie znaky svojho pôvodného sotáckeho charakteru a zblízuje sa s nárečiami horného Zemplína. Podľa nášho názoru, okrem všeobecných tendencií vedúcich k nivelizácii nárečí, o ktorých sme priniesli informácie v prvej časti nášho príspevku, je pri hodnotení nárečia obce Jasenov nezanedbateľná aj 2,5-kilometrová blízkosť obce k mestu Humenné (pričom obec bola až do roku 1990 súčasťou mesta). Práve bezprostredné susedstvo mesta a obce môže výrazne urýchľovať spomínané nivelizačné procesy v danom nárečí. Blízkosť mesta je v protiklade s teritoriálnou izolovanosťou (napr. okrajovou polohou obce), ktorá by umožnila udržanie archaických znakov daného nárečia.¹⁰ Rovnako aj zo sociolingvistického hľadiska sa ukazuje,

⁸ V areáli sotáckeho nárečia v Snine sa udržiavajú ešte pôvodné tvary *byů, byla, bylů*.

⁹ V sninskom nárečí je v tvare l-ového participia v mužskom rode ešte zachovaná pôvodná koncovka *-ů*.

¹⁰ O udržiavaní vývinových archaizmov v okrajových polohách nárečov celkov, v nárečiach na jazykovom pomedzí pozri podrobnejšie napr. Dudášová-Kriššáková (1993).

že vplyvom „mestskej reči“ (jazykovej variety používanej v meste) nárečie (nárečová varieta) stráca svoje najšpecifickejšie znaky.

V rámci skúmania reálneho nárečového stavu v obci Jasenov bolo zaujímavé sledovať proces nivelizácie a splývania nárečí (sotáckeho a zemplínskeho) v konfrontácii so stavom daného nárečia vo vedomí jeho používateľov. Ukázalo sa, že aj napriek tomu, že nárečie už nevykazuje žiadne alebo len minimálne znaky sotáckej nárečovej oblasti, v jazykovom vedomí používateľov sa ešte stále udržuje predstava o jeho sotacite.

4. Ukážka nárečového textu z Jasenova

Čo sa voľakedy jedlo a ako sa varilo

Bo dakedy še sušili šliůki i hruški a tak s_toho še varilo. Dalo še rozvaric šliůki sušene, roskolotalo še, kuščok dali muki, zahuscili kus a už_bula šliůjanka. Varili še bandurki gu_tomu a še jedli. Dakedi buli pomascene, dakedi ňe.

Bile kave furt še varilo, bo buli kravi. Bile kave a xľeba. Ta kedy bulo maslo, ta z_maslom a ke3_ňebulo masla, ta bul xľip_posni aj zos_kavejom. Taka melta čarna še varila. Mľiko še prevarilo a bulo take bile kave, me volali dakedy.

Na žňiva še xo3ilo i kopac še xo3ilo a navarilo še, či bandurok na polňiuku, či čoška take a uš_še bralo na poľo. Ta falotok slaňini xto mal. Xľeba. A čarnu kavu še varilo ot_smedu. Na žňiva še nosilo po triľitrovix kantoy a ešči kantľička še nošila čo ľem čisto na vodu. Slaňinka še upekla, roskrojila še.

Kedy bulo kedy, ta bandurki z_mľikom buli a ke3_ňebulo kedy ta še žedlo xľeba falatok, či čoho. Ke3_buli kravi a bulo masla, ta me ů ješeňi išli domu co 3eci, ta ja už_bula starša, ta už_mi do bandurok očiscila a uš_přišli domu rodiče, no, oce3_z_maceru, uš_ľem ma3_zapražili. Ta to kec_še maslo pražilo, ta to bulo čuc_po calim valaľe. ňe jak_teraz_zhori raz-dva. No a bandurki z_mľikom to buli furt, išče i ňe3eľu, bo rano varili krupi, abo zabila še šviňa, ta take falatki mesa še varili. Kuščok_še varilo toho a še krupi tam, kenderične krupi do tohe še pomľeli, do toho še dali. A jak buli fašengi, ta še krepl'e pekli. To šiški ňeška volaju. Fanki buli ů ruri pečene a krepl'e buli ů masci pečene.

Přišla ješeň, ta xto mal šviňe, ta mal, xto ňemal, pošli xlopi tam na hore na rusnaki. Kozi, barani tam kupili a toto prihnaľi domu i tri i štiri. To še porezalo, do bačički še pokladlo, posoľilo a toto uš_še močilo a varilo. Tu podbita juška še varila z_rosolom a bandurki še vše vareľi gu šickomu. Meso ta ľem varene, bo to ľem ke3_zabijačka še zrobila, kec_še šviňa zabila, ta še viu3ilo cale a vec ľem po falatku še močilo a s_toho še, či polňiuka varila, či juška varila. Bo kec_še polňiuka varila, abo jak tote barani porezali, ta še polňiuka varila zos_toho mesa, z_bačički slanoho a še taka lokša pekla, jak to še volala židoůska paska. Take lokše na vo3e, take cenke. A do toho še tarhala tota lokša, do tej polňiuki baraňej. Na holim šporaku še pekla tak tota lokša. No a ke3_bul masni baran, to še vipražilo, ta ten loj ulali do takoho toho – take jak koľeso še zrobilo a ů tim pekli šiški, krepl'e. ů tim loju. Aj xľeba me ů tim pekli. Narezalo še cibul'i a do toho še dal xľib a še tak pripek a s_kavejom abo s_čajom še jedlo. Nazbira-la še macerina duška a s_toho še varili čaje, ňekupovali še čaje jak niška. Bul ľipovi čaj. Ľipovi čaj še varel.

Xľeba še peklo každy sobotu. Ma3_nebošička upekli pejc xľebi, to take buli xľebi, aľe vitrimal do tižňa. Od soboti do soboti vitrimal. Zakrucilo še do takix_servitkoy

a ten_xl'ip_še poukladal jeden gu druhomu. Jak_še žit_jeden ta še načal druhi, ňe tag_jak ňiška, joj ta ešči kuščog_mame ta uš_kupime druhi a ten še viruci, bo ten bužeme jesc, bo sviži. Ftedi bul sviži šicok. Bandurki še do ňoho varil'i, aj ke3_ňebulo dosz_zarna, ta kenderične krupi še ošival'i a do toho davali. Taki bul ňiski, taki bul žolti. Ke3_bul plani rok, co ňebulo z čoho. Bo malo še zrožilo, ta aj pošac sceli a už_malo zostalo na ježeňe. Ta še poplanki pekli. Ja še pametam, ja uš_xožila do školi, jag_žiuče, a mi zato mali furt dosc_toho, tiy žemox, i ũtedi xleba mi mala, a tag_mi še lakomila, co žeci mali lem taki ňiski. A ja prišla domu, ta hutorim tak: „Mamo, ta mi čom take medoňniki ňepečeme jag_druhe luže? Lem tel'i xleba mi furd_davace a žiučata mali taki šumni medoňnik.“ A ke3 mi mala kamaratku a ona mala take, ta ja še vimeňila zoz_ňu. Bo toten kenderični mi lepši smakoval.

Zos_muku xožilo še do ml'ina. Pošli jeden žeň a na druhi še vracil'i. Bo co, bulo ve-lo luži, co še ml'elo. A každy z_vozom, po svojom, dokle še viml'elo, vizamital'i totu muku a tak a vec_prišli domu.

Muka bula i hlatka, i grisova a aj pozadňa. Pozadňa še volala, co še xleba peklo. No a xto xcel lepši, ta uš_sebe dal i takej muki bilšej gu tomu, co bi ňebul taki čarni. A otrubi išče bul'i s_toho. No toto už_bulo pre statki. Otrubi še davalo kravom do šeč-ki. To pomlete bulo toto zarno.

Kec_še cesto zahňitlo, ta s_totej bilej muki. A ke3_bul'i uš_tote švjatki, ta uš_tedy še i kolačox s_takej bilej muki. Aľe to lem na take veľke šveta. Bo inakši, lem tag_bulo. Ke3_ňedoxožilo, ňebulo dosc_še doml'ila kenderica, jarec. Pametam, jeden rok_taki bul. ňebulo zarna, xožil'i me tag_ml'ec jare3_do sušedi. Každy ňemal doma taki ml'i-nok. Ta še xožilo do sušedi. Ta aj po dvojo, aj oce3_z_maceru, abo i žeci. Bo to treba-lo češko ml'ec.

Informátorka: Marcela Čerhitová (narodená 1932)

Literatúra:

CZAMBEL, Samo: Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov. Turčiansky Sv. Martin 1906.

ČERIPKOVÁ, Martina: Vokalizmus východoslovenských sotáčkových nárečí z hľadiska slovensko-ukrajinských jazykových vzdľahov. In: Varia VI. Zborník zo VI. kolokvia mladých jazykovedcov (Modra – Piesok 27. – 29. 11. 1996). Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV 1997, s. 228 – 232.

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia. Odras slovensko-poľských kontaktov na fonologickej rovine. Bratislava: Veda 1993.

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Osobitosti východnej slovenčiny nezápado-slovenského pôvodu. In: XII. Medzinárodný zjazd slavistov v Krakove. Príspevky slovenských slavistov. Bratislava: Slovenský komitét slavistov – Slovákistický kabinet SAV 1998, s. 183 – 197.

FRANKO, Michal: Substantívum v sotáckej morfológii. In: Nové obzory. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska. 7. Red. I. Sedlák. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo 1965, s. 292 – 308.

KARPINSKÝ, Peter: Nárečie Jasenova. In: Jasenov. Jasenov: Excel enterprise, s. r. o., 2009, s. 189 – 195.

KOVÁČOVÁ, Viera: Súčasná podoba sotáckych nárečí v komunikácii obyvateľov severovýchodného Zemplína. In: Súčasná jazyková komunikácia v interdisciplinárnych súvislostiach. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela 2004, s. 230 – 240.

KOVÁČOVÁ, Viera: Petrifikácia verzus nivelizácia v nárečiach na príklade sotáckych dialektov severovýchodného Zemplína. In: Zborník materiálov zo 6. medzinárodnej vedeckej konferencie o komunikácii Kontinuitné a diskontinuitné otázky jazykovej komunikácie. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici 2007, s. 68 – 73.

KRAJČOVIČ, Rudolf: Vývin slovenského jazyka a dialektológia. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988.

LIPTÁK, Štefan: Príspevok k sotáckej problematike vo východoslovenských nárečiach. In: Jazykovedný zborník venovaný prof. PhDr. Štefanovi Tóvikovi, CSc., k šesťdesiatym narodeninám. Red. P. Bunganič. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1969, s. 13 – 21.

LIŠKA, Jozef: K otázke pôvodu východoslovenských nárečí. Martin: Matica slovenská 1944.

PALKOVIČ, Konštantín: Slovenské nárečia. Banská Bystrica: Krajské osvetové stredisko 1981.

PAULINY, Eugen: Fonologický vývin slovenčiny. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1963.

SEMJANOVÁ, Miloslava: Zemplínske nárečia (Hláskoslovie). Rigorózna práca. Filozofická fakulta v Prešove Univerzity Pavla Jozefa Šafárika 1975.

SEMJANOVÁ, Miloslava: Pokus o vnútornú diferenciáciu zemplínskych nárečí. In: Nové obzory. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska. 18. Red. I. Michnovič. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo 1976, s. 371 – 385.

ŠTOLC, Jozef: Slovenská dialektológia. Bratislava: Veda 1994.